

A szabaddemokraták fenyegetése, a liberális antikapitalista, akinek nézeteit sokan vitatják a hozzá közel állók közül is, de akinek erkölcsi tartása ellenfeleiből is tiszteletet vált ki, ezúttal sem tagadja meg önmagát: éles kritikáját adja pártjának, a koalíciónak, a sajátosan magyar tőkefelhalmozásnak, s nem utolsósorban lapunknak.

I – Azt mondta, csak azzal a feltétellel ad interjút, hogy elmondhatja a véleményét a 168 Óráról...

– Ebben a pillanatban ezt nem tudom elmondani, mert több hónapja nem tartozom a lap olvasói közé. Azt azonban igen, hogy mi ennek az oka. Úgy látom, ama liberálisnak mondható újságok közé tartozik, amelyek elvesztették szellemi függetlenségüket, önállóságukat: a lap az MSZP körül csoportosuló „nagy pénz” bűvöletében tevékenykedik, és ezért kritikai szemlélete is szelektív. Meggyőződésem például, hogy magát azért küldték most ide, mert én nagyon kellemetlen dolgokat mondtam és írtam az SZDSZ-ről, és a szerkesztőség azt reméli, hogy ezt most még folytatom is.

I – De hiszen ön a nagyobbik koalíciós pártról sokkal kellemetlenebb dolgokat mondott! Saját pártját elsősorban épp azért bírálja, mert az eltúri az MSZP ügyeit.

– Ez igaz. De az nem szokatlan, ha az egyik párt tagja nincs jó véleménnyel a másiktól. Az azonban már igenis szokatlan, ha a sajátjáról, annak vezetéséről mond igen kellemetlen dolgokat.

I – Ön pedig kétségkívül ezt teszi. Két hete éppen Kuncze Gábort szembesítettem az ön egyik írásában feltett kérdéssel: „érdemes-e néma cinkosként statisztálnunk a mikszáthi haza kormányzasi erkölceit felidéző rendszerben...”.

– A belügyminiszter erre azt válaszolta: „nem bizonyos, hogy egy politikus számára is járható az az út, amelyen egy független értelmiségi is járhat”. Persze nemcsak Kuncze Gáborral, hanem a Szabad Demokraták Szövetségének más vezetőivel is előfordult már, hogy a bírálatomat azzal hátrították el: könnyű nekem, szabad, független értelmiséginek, aki nem osztozik a napi politika gondjaiban, én sza-

valhatok az abszolút értékek nevében, nem úgy, mint ők, akiket súlyos felelősség terhel. Ebben persze van igazság, mondtam is egyszer Petőnek vagy Bauernek, hogy „akkor tekintsetek ezt munkamegosztásnak, én érvényesítem politikai nézeteimből származó etikai pátoszomat, ti pedig végezzétek a napi munkát”. „De nagyon szomorú lenne – mondtam akkor, és mondom főként most, Kunczének válaszolva –, ha egyszer eljönne az az idő is, amikor az SZDSZ vezetői számára a független értelmiségi kifejezés negatív értékhangsúlyt kapna.” Ilyenkor a bírálatot ráadásul anélkül is el lehet hátrítani, hogy a tartalmi kérdésekkel

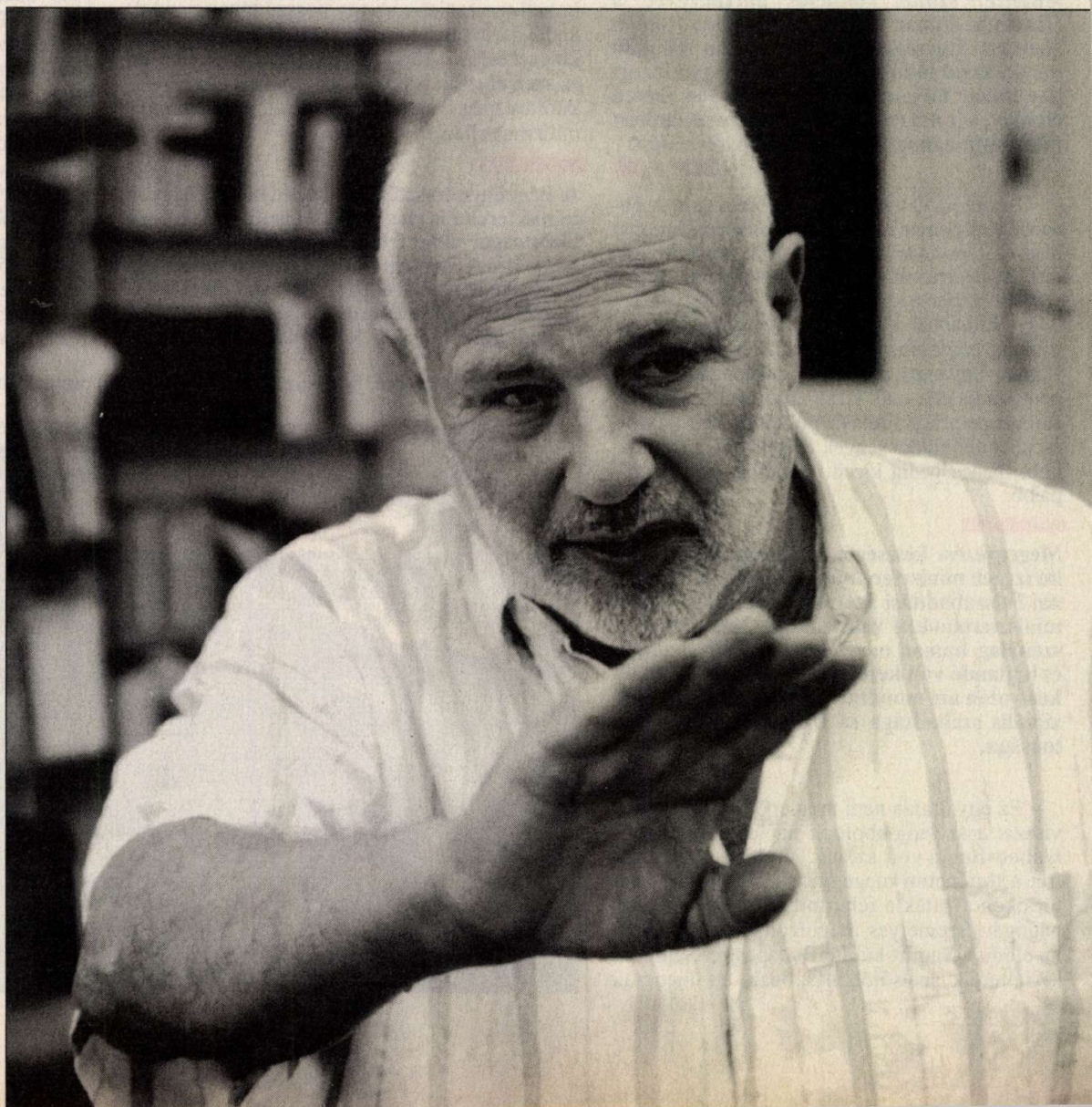
egyáltalán foglalkozni kellene. Én azonban ezzel szemben azt gondolom, hogy amikor a pártot, amelyhez mindketten tartozunk, az a veszély fenyegeti, hogy elveszíti az arcát, akkor az ilyesfajta elhárító mondatoknak semmi értelmük sincs.

I – Miért gondolja, hogy az SZDSZ-t arcának elvesztése fenyegeti?

– Aki állandóan arra kényszerül, hogy fontos dolgokban – jobb meggyőződése ellenére – újra és újra engedjen, annak az erkölcsi tartása előbb-utóbb felőrölkedik. Ez történik már jó ideje az SZDSZ-szel. Vegyük például a közelműt

Néma cinkosok?

Eörsi Istvánnal beszélget Rádai Eszter

két botrányos eseményét. A vezetők szűkebb körének ugyan egyikhez sem volt köze, annál inkább az úgynevezett holdudvarnak. Először is Nagy Imre-emlékplakettel tüntettek ki egy olyan embert, aki a forradalmat követő megtorlások idején súlyosan kompromittálta magát, és akiről az is kiderült azóta a nagy nyilvánosság számára is, hogy tanúként súlyosan megterhelte a Nagy Imre-perben halálra ítélt és felakasztott Gimes Miklóst, sőt magát Nagy Imrét is. A másik ügy nem kevésbé tragikus: a szabaddemokraták által vezetett budapesti önkormányzat meghurcolja és fegyelmi büntetésben részesíti azt az embert, aki az SZDSZ környékén – nem véletlenül – a legnagyobb erkölcsi tekintéllyel rendelkezik. Iványi Gáborról van szó, aki a Fővárosi Szociális Központ igazgatójaként három év munkájával elérte, hogy a hajléktalanoknak most először nem kell tartaniuk a fagyhaláltól vagy attól, hogy éhen halhatnak, mert nem jutnak táplálékhoz. Győri Péter, a Fővárosi Szociális Bizottság szabaddemokrata elnöke azt vallja: „A szociális szakma sajnos olyan szakma, ahol nemcsak segíteni kell tudni, hanem azt is el

kell fogadni, hogy mindenkin nem lehet. Aki nem rendelkezik ezzel a belső konfliktust feloldó képességgel, az nagyon nehéz helyzetbe hozza magát és szervezetét is.” Úgy látszik, Iványi Gáborban nincs meg ez a „belső konfliktust feloldó képesség”, mert olyan emberként, akinek az a feladata, hogy a hajléktalanságot megszüntesse, sosem mondja azt, hogy harminc ember még bejöhet, a többi meg fagyjon meg kinn. Ő inkább áll elébe a vizsgálatoknak, a fegyelmi határozatoknak, no meg a belső konfliktusnak, amelyet sehogyan sem bír feloldani egy éhenhaló vagy egy tüdőbeteg, vagy egy fagyhalál szélén álló hajléktalan rovására... A két alapállás igazi konfliktusba sodorta Demszky Gábort. Amikor főpolgármesternek választották, rövest lerohant az Astoria aluljáróba a hajléktalanokhoz. Ezzel jelezte, hogy azt kívánja folytatni, amit az ellenzékben csinált. Aztán munkatársainak nyomására vagy hatására nemcsak beleegyezett ebbe a fegyelmi kutyakomédiába, hanem egy üzenetet is elmondott a fegyelmi tárgyalás kezdetén. Ebben vétkesen mondta Iványit, de érdemeire való tekintettel enyhe, nevelő célzatú büntetést kért a számára. Először is a hivatalfőnökek nincs joga arra, hogy valakit elmarasztaljon a fegyelmi ítélet kimondása előtt, másodsor is, egyikünk sincs abban a helyzetben, hogy nevelhesse Iványit. Demszky azt bizonygatta, és én el is hiszem neki, hogy sosem mondta ezt a hülyeséget és különben is rendbehozza Iványi ügyét. Ez nagyon jó hír – de miért nem cáfolta meg nyilvánosan is azokat, akik nevelő célzattal neveltségessé tették. Így csap össze benne a Hivatal az emberjogi tradícióval. Summa summarum ha ennek a pártnak a környékén megtörténhet az, hogy '56-os plecsnit kap a forradalom árulója, és fegyelmi büntetést kap egy olyan ember, akiről az őt fegyelmezők is elismerik, hogy először oldotta meg a hajléktalanok problémáját, akkor ott valami nagyon nagy baj van. Nem a napi időjárással, hanem a klímával általában.

– Engedje meg, hogy újra idézzek korábban is emlegetett publicisztikájából: „A koalíció fő kérdése a szabaddemokraták szempontjából: érdemes-e néma cinkosként statisztálnunk? Milyen realizálható kormányzati eredményekért érdemes tovább mocskolódunk?” Hogy érti azt, hogy bemocskolódunk?

– Az SZDSZ vezetői úgy gondolják, hogy nincs más választásunk, a lehető leghamarabb át kell térnünk a piacgazdaságra. Ezt én is így gondolom, noha erősen antikapitalista vagyok. De tudom, ha

nem zárkozunk fel a Nyugathoz, akkor lesüllyedünk a harmadik világba. Abban azonban már nem hiszek, hogy az áttéréssel járó szükségzerű galádások, embertelenségek, aszociális és amorális tettek száma befolyásolhatatlan volna. Az én pártom néhány vezetője ezzel szemben kedve ellenére is elfogadja, hogy ha a cél fogalmában benne rejlik az egyenlőtlenség és a

Eörsi István 65 éves író, költő. Egyetemistaként jelentkezik első verseivel. Rövid ideig tanárkodik, majd a Szabad Ifjúság és az Egyetemi Lapok munkatársa. A forradalomban való részvételéért nyolc évre ítélik, 1960-ban amnesztiával szabadul. 1964 óta szabadfoglalkozású író, műfordító, dramaturg. Az SZDSZ egyik alapítója, 1989 óta az Országos Tanács tagja.

társadalmi igazságtalanság, akkor nem kívánhatjuk, hogy a rút cél felé szép úton sétáljunk. Ebből az következik, hogy el kell fogadnunk minden szörnyűséget, amivel csak találkozunk. Én viszont ezt nem hiszem el. Ellenben meg vagyok arról győződve, hogy ha ezt ráadásul még ki is mondjuk, akkor menvelet adunk minden mai és leendő machinátornak, éljen bármilyen tisztességtelen és elfogadhatatlan eszközökkel és módszerekkel. Pető Iván a Kritikában azt fejtegeti, hogy mivel az egykori pártfunkcionáriusokat és a pártállami időkben előnyös helyzetben lévőket nem lehetett kizárni a privatizációs versenyből, azt is el kell tűrnünk, hogy ezek az emberek fantasztikus kapcsolataik révén hihetetlen előnyökre teyegen szert, hogy politikai hatalmukat gazdaságivá fordíthassák át...

– Ön pedig azt mondja, hogy ezt nem kell eltűrni?

– Nem, én azt mondom, hogy ez ellen – bár rettenetesen undorodom az egésztől – nincs orvosság. De számos más területen törvények alkotásával fel lehet lépni a kíméletlen, aszociális harácsolás aktusai ellen. Mint egy 1989-ben tartott beszédem is tanúsítja (a Szabad Demokraták Szövetségének első kongresszusán mondtam el, és most beavagottam Az ötlábú bárány című kötetembe is): én már akkor úgy tartottam, hogy nálunk nem organikusán fejlődött ki a kapitalizmus, hanem rendeleti úton kell bevezetnünk, és ezért – tanulva a rossz tapasztalatokból – talán érdemes lenne megpróbálkozunk egy humánusabb változattal. Például én máig úgy gondolom – bár a

közgazdászok ezt is marhaságnak tartják –, hogy a dolgozói tulajdonnak esélyt kellett volna adni, és szélesebb alapokra kellett volna helyezni a privatizációt. Mert a magyar polgárosodás csak akkor lehet egészséges, ha széles tulajdonosi réteg alakul ki. És ma sem hiszem, hogy amit még sosem próbáltak ki, azt ezután sem lehet, és abban sem vagyok bizonyos, hogy minden, ami bekövetkezik, az eleve elkerülhetetlen, sőt szükség-szerű is.

– Ahogy hallgatom, eszembe jut, amit Tamás Gáspár Miklós szokott mondani: ön pártot nem a világnézete, a filozófiája, az értékei alapján választ, hanem baráti érzelmei, rokon- és ellenszenvai alapján. Ön az előbb antikapitalistának nevezte magát. Egy liberális antikapitalista: nem gondolja, hogy ez fából vaskarika?

– Én a Szabad Demokraták Szövetségét nem azért választottam annak idején, mert a barátaim is ezt választották, hanem mert volt egy közös (TGM-mel is közös) kiindulópontunk: ez pedig az emberi jogi nézőpont, az emberi jogok teljességének a vállalása. Ráadásul ez a párt a modernizáció elkötelezett híve volt, ezenkívül a Magyarországon kövületszerűen jelentkező populista és nacionalista szemlélethez sem volt semmi köze. Ezért választottam. De mindig tudtam, hogy szociális és erkölcsi érzékenységem a gazdasági fejlődés megítélésében más irányba fog engem vinni. És – most már visszatérve a morális aggályaimra – az is meggyőződésem, hogy igenis lehetne törvényes alapot teremteni nagyon sok tipikus visszaélési fajta megszüntetésére. Csak egy példa: Olaszországban sajtómonopólium-ellenes törvény védi a sajtószabadságot attól, hogy túl kevés kézben összpontosuljon a kiadás. Úgy tudom, az Egyesült Államokban és Németországban is így van ez, talán Angliában is. Nálunk meg az a helyzet alakult ki mára (nem tudom, ezt a 168 Óra meri-e közölni), hogy három-négy kézben összpontosul a sajtó, és ez a három-négy kéz is összefonódott egymással. Ha ez így megy tovább, akkor a sajtószabadság valóban komoly veszélybe kerül.

– És mekkora ezekben az ügyekben az SZDSZ-nek a felelőssége? Talán ön is egyetért azokkal, akik szerint ebben a koalícióban az SZDSZ a meghatározó? Vagyis a fark csóválja a kutyát? Vagy éppen Tölgyessy Péterrel ért egyet, aki – ezzel ellentétben – azt mondja, hogy az SZDSZ csak sodródik, szerepe a miniszterelnök akrobatamu-

Néma cinkosok?

tatványaiban nem több, mint valamiféle ellensúlyé. Vagyis már-már az MSZP egyik frakciójának látszik...

– Az SZDSZ felelőssége kétségkívül nagy és vitathatatlan. Miközben a helyzete – tudom – nem könnyű. Mert ha a kormány és a miniszterelnök minden egyes olyan intézkedését, amellyel nem értünk egyet, sőt komoly érveink vannak ellene, nyilvánosan elleneznénk, akkor a nyilvánosság előtt mint összeférhetetlen, kormányozni képtelen kis pártocská jelennének meg, amelyik folyton ugrál és szívfóskodik, és nemcsak ellenszenves, de teljesen nevetséges is. Ha azonban nem tesszük ezt, akkor meg a világon senki sem fogja már tudni, mi az alapvető politikai és magatartásbeli különbség az MSZP és az SZDSZ között, sőt van-e egyáltalán különbség... És miközben én tudom, hogy a szabaddemokrata vezetők személyükben nem korrup-

eddig mást sem tett, mint körömszakadtáig bizonygatta a privatizációs miniszter alkalmatlanságát. Most pedig, amikor ugyanez az ember sokkal nagyobb hatalmat kap, s kinevezésével egyúttal szinte egy gazdasági csúcsminisztérium is létrejön (amit eddig szintén ellenzett az SZDSZ), akkor egyszer csak bólint egy nagyot. Már nem is

”
Egyre
tutyimutyibbak
és sodródóbbak
vagyunk.
”

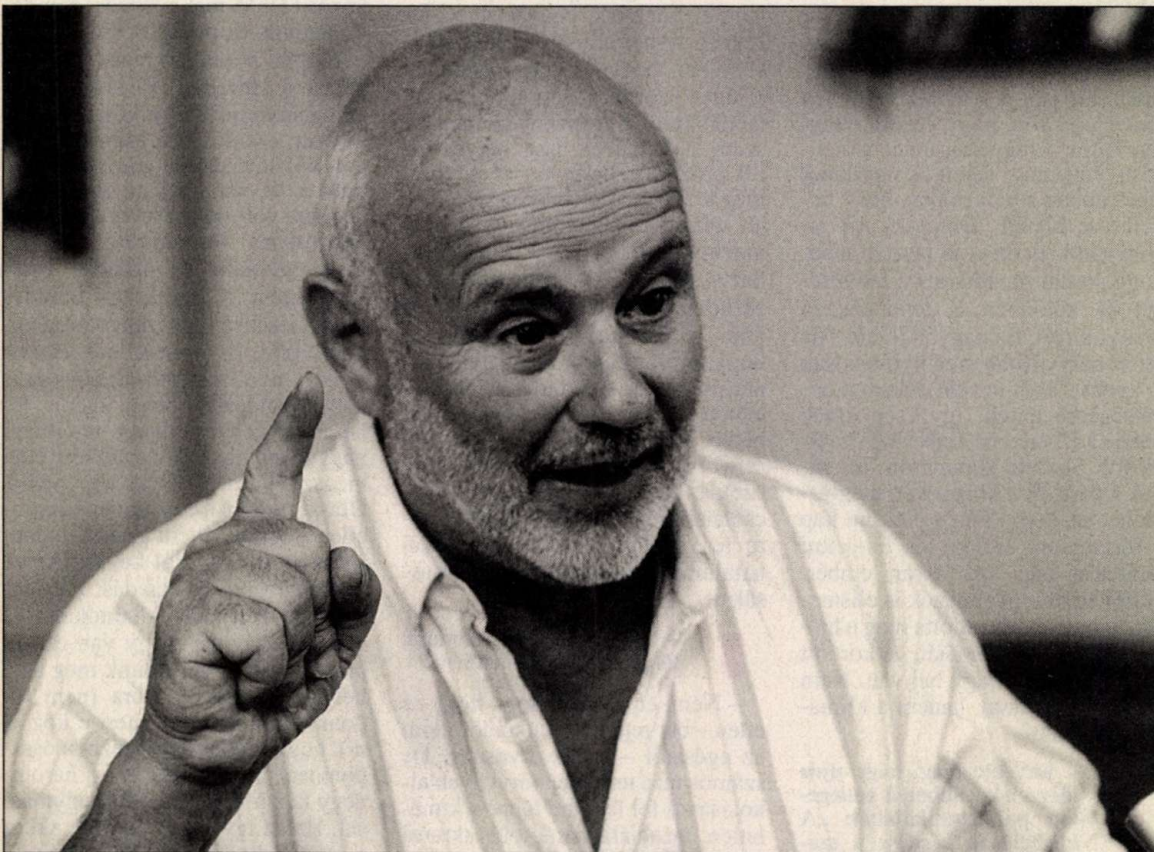
mégis mit kellene tennie az SZDSZ-nek? Mert ön azt mondja: szakadatlanul ellenkezni nem célszerű, de ha nem ellenkezik, akkor elveszíti az arcát. Pető Iván szerint azoknak a gesztusoknak köszönhetően, amelyekkel jelezni kívánják különállásukat, a politizáló közvélemény világosan látja a két párt közötti különbséget.

– Szerintem az látja ezt, aki odafigyel. De egyre kevesebben figyelnek oda. Erre is érvényes az én Sherlock Hochmetz-hasonlatom: azt látják, hogy saját elveinkkel szemben politizáló párt vagyunk, holott ez nem igaz. Csak egyre tutyimutyibbak és sodródóbbak vagyunk, és egyre kevésbé tudjuk a saját létünk jogosultságát bizonyítani a koalícióban belül. Ezért egyre inkább az a véleményem, hogy amilyen helyes volt annak idején belépni a koalícióba (mert enélkül a gazdaság rendbetételének a kezdeményezésére sem kerülhetett volna sor), olyan helytelen tovább is benn maradnunk. És abban is egyetérték Tölgyessyvel – noha

selőiből és tagjaiból állandóan majmot csinál. Ráadásul – úgy látom –, egyre kevésbé reménykedhetünk abban, hogy ebben a koalícióban programunknak több pontját realizálhatjuk, mint amennyit feladunk. Ezért most már azon kellene gondolkoznunk, hogy elhagyjuk ezt a kormányt.

– Ön lát ilyen szándékot a pártja vezetésében is? Mert a külső szemlélő ma ilyesmit nem tud felfedezni. Inkább azt látja, hogy az SZDSZ elfogadja a helyzetét, elfogadja a rá kiosztott szerepet. Vagy ez megint a Sherlock Hochmetz-szindróma?

– Én nem először kockáztatok meg olyan véleményt, amelyről magam is tudom, hogy erősen kisebbségi és valószínűleg „meghallatlan” marad. Én abban az Almatag merengés félidőben című cikkemben, amelyből többször is idézett, azt is megírtam, hogy várom az ellenérveket. És ugyan nagyon sokan reagáltak rá, de alapjában véve sem az ellenérvek száma, sem a minőségük nem volt meggyőző. Az egyetlen igazi ellenérv az, hogy kiválásunk után iszonyúan elszigetelődnénk. Ez igaz. De talán idővel vonzást gyakorolhatunk mind-

tak, mégis azt kell látnom, hogy egyre inkább hasonlítanak Sherlock Hochmetzhez, Karinthy paródiájának hőiséhez, aki – talán emlékszik rá – behunyja a szemét és egy szemgolyót fest a szemhéjára, vagyis úgy tesz, mintha mindent látna, pedig semmit sem lát. Az SZDSZ is úgy tesz, mintha... Mintha ő is korrupst lenne, pedig nem az. Hát ennél örültebb politikát elképzelni sem tudok! Vegyük például ezt a Suchman-ügyet: az SZDSZ

beszélék az SZDSZ által oly régóta szorgalmazott összeférhetlenségi és ügynöktörvény kudarcáról... Vagy a nyár eleji alkotmányozási botrányról... És közben azt is hallom, hogy a szocialisták kezdik újraírni az adótblázatokat, és ez szintén egy megállapodás után, annak ellenében történik... Vagyis – úgy látszik – az MSZP-t még a saját szava sem köti.

■ – De ha ez így van, akkor

amúgy elég kevés dologban értünk egyet –, hogy a miniszterelnök valóban úgy kezel minket, mintha mi is az ő pártjának egyik frakciója lennénk csupán. És ugyan nem vagyunk azok, úgy csinálunk, ismét csak Sherlock Hochmetz módján, mintha azok lennénk. Ami túrhetetlen. Mint ahogyan túrhetetlen az a hihetetlenül megbízhatatlan és szeszélyes kormányzási stílus is, ami az SZDSZ vezetőiből, képvis-

”
Még az
elszigetelődés is
kisebb baj, mint
ha felörlődünk,
felmorzsolódunk,
ha partnerünk
legrosszabb
elemeihez
igazodunk és
hasonulunk.
”

azokra, az MSZP-n és az ellenzéken belül, akik sem Kádár János, sem Horthy Miklós országát nem szeretik. Úgy gondolom, még az elszigetelődés is kisebb baj, mint ha felörlődünk, felmorzsolódunk, ha partnerünk legrosszabb elemeihez igazodunk és hasonulunk. És én olyan embert sokat ismerek, aki ennek a koalíciónak a fennmaradása mellett – akár szívvel és hittel is – érvel, de olyat egyet sem, aki lelkesedik is érte.